

Karolis Jonutis

Politinio pokyčio konceptualizacijos Alaino Badiou ir Jacques'o Rancière'o teorijose

Santrauka. Straipsnyje nagrinėjamos Alaino Badiou ir Jacques'o Rancière'o politinės teorijose siūlomos politinio pokyčio konceptualizacijos. Autoriai kritikuoja liberaliose atstovaujamosiose demokratijose vyraujančią ideologijų niveliaciją, o savo politiniu subjektu pasirenka marginalias visuomenės grupes, kurios aktyviais kolektyviniais veiksmais gali sutrikdyti esamą status quo. Abu autoriai siūlo praxis teorijas, kuriose pagrindžia tiek minties įtaką transformuojant materialų pasaulį, tiek, atvirkščiai, materialaus pasaulio įtaką teorijai. Šiame tekste bandoma atskleisti politinės transformacijos koncepcijų logiką ir parodyti jų ribotumą.

Pagrindiniai žodžiai: politikos konceptualizacija, politinis pokytis, politikos subjektas, Alain Badiou, Jacques Rancière.

Keywords: conceptualization of the political, political change, political subject, Alain Badiou, Jacques Rancière.

Įvadas

Žlugus komunistiniams režimams, kapitalizmas ir liberali demokratija triumfavo. Senosios ideologinės kovos buvo pamirštos, nes tiek kairieji, tiek dešinieji neoliberalią ekonomiką postulavo kaip neišvengiamą. Politiniai debatai, apsiribojantys ekonomikos keliamų lokalių problemų valdymu, eliminavo pačią

politinę dimensiją, taip sukeldami tapatybės krizę kairiosiose politinėse partijose, o kairiosios politinės krypties teoretikus priversdami permąstyti klausimus: ką reiškia politika kaip kolektyvinis veiksmas, kas yra kairiosios politikos subjektas ir ar įmanomas radikalus egaltarinis politinis pokytis?

Alaino Badiou¹ ir Jacques'o Rancière'o² politinės teorijos yra išskirtinis bandymas

¹ Alainas Badiou (g. 1937) – viena iškiliausių šiuolaikinių Prancūzijos filosofijos ir politikos mokslų figūrų. Dabartinis *Louis-Le-Grand* licėjaus profesorius, po 1968 m. studentų protestų kartu su Gilles'iu Deleuze'u, Micheliu Foucault ir Jeanu-François Lyotard'u įkūręs Paryžiaus VIII universiteto Filosofijos fakultetą. A. Badiou visada buvo ne tik politikos teoretikas, bet ir aktyvus įvairių kairiųjų politinių judėjimų dalyvis. Jo moksliniuose darbuose susipina estetikos, matematikos, politinės teorijos ir ontologijos disciplinos, o daugiausia dėmesio kreipiama į tiesos, įvykio ir subjekto problemas. A. Badiou politinė mintis yra patyrusi Louiso Althusserio marksizmo (kuris vėlesniuose A. Badiou darbuose aršiai kritikuojamas) ir Jacques'o Lacano psichoanalizės įtaką. Jo žinomiausi darbai yra *Being and Event* (1988) ir *Logics of Worlds: Being and Event Vol. 2* (2006).

² Jacques Rancière (g. 1940) – prancūzų filosofas, kultūros kritikas, Paryžiaus VIII universiteto Filosofijos fakulteto profesorius emeritas. Kartu su L. Althusseriu ir kitais parašė kanoninę struk-

spręsti šias problemas, atmetant trečiojo kelio ideologinę niveliaciją, postmodernų subjekto išskaidymą, mokslinį pozityvizmą ar bet kokią transcendentiniais argumentais (Dievo ar žmogaus koncepcijomis) paremtą teoriją. Jie yra kritinės tradicijos, kurią inspiruoja B. Spinoza, J.-J. Rousseau, G. W. F. Hegelis ir K. Marxas ir kuri pabrėžia emancipaciją bei kovą prieš priespaudą, atstovai. Nė vienas iš šių autorių nepriklauso kokiam nors vienai filosofinei mokyklai, jų teorijos yra skirtingos ir kai kuriais atvejais visiškai nesuderinamos. Juos vienijantis ir išskiriantis iš kitų bruožas yra bekompromisus universalus ir radikalus politinio pokyčio, vedančio prie egalitarinės visuomenės, kuris remiasi aktyviai veikiančiu subjektu, deklaravimas.

Pastaraisiais dešimtmečiais abiejų autorių teorijos sparčiai populiarėja už Prancūzijos ribų. Iš naujo perbraižomos filosofijos, politikos ir meno ribos leidžia naujai konceptualizuoti ne tik kairiąją politinę teoriją, bet ir politinį veiksmap apskritai. Pasak Slavojaus Žižeko: „Kairiosios dezorientacijos laikais Rancière'o kūryba pasiūlo vieną iš nedaugelio nuoseklių konceptualizacijų, leidžiančių tęsti politinį pasipriešinimą“ (Žižek n. d.). Panašų apibūdinimą galima pritaikyti

ir Alainui Badiou. Nepaisant augančio populiarumo, skirtingai nuo to paties S. Žižeko, abiejų autorių kūryba dar nėra išversta į lietuvių kalbą, o mokslinėje literatūroje ji nagrinėjama probėgšmais. Savo disertacijose Žygimantas Pavilionis nagrinėja A. Badiou metapolitikos koncepciją (Pavilionis 2013), o Vaidotas Valantiejus – komunizmo hipotezę (Valantiejus 2014). J. Rancière'o meno ir politikos dimensijų santykį savo straipsnyje tyrinėja Audronė Žukauskaitė (Žukauskaitė 2011). Taigi šių autorių teorijų plėtojimas Lietuvoje dar nėra išsemtas, o bandymas pateikti jų politinių pokyčių konceptualizacijas galėtų padėti suvokti esamus ir potencialius Lietuvos politinius pokyčius.

A. Badiou politinė teorija paremta įvykių koncepcija, kurioje įvykis suprantamas kaip radikalus politinis pokytis. J. Rancière'o teorijoje politika yra tiesiogiai susijusi su marginalių grupių, kurių balsas nėra girdimas, intervencija, nukreipta prieš egzistuojantį *status quo*. Abi šias teorijas sieja emancipuojančio politinio pokyčio akcentavimas, kuris remiasi radikaliai egalitarine prielaida. Plačiau prasme abi šios teorijos yra marksistinės³ – jose grįžtama prie idėjos, kad bet kuri tikrai svarbi intelektualinė pozicija turi būti

---

tūralistinio marksizmo knyga *Reading Capital* (1968), tačiau vėliau nuo šios srovės atsiribojo ir ją kritikavo. Jo moksliniai darbai padarė įtaką istorijos, filosofijos, politinės teorijos, literatūros ir meno istorijos disciplinoms. Jo žymiausi politinės teorijos darbai, kuriuose nagrinėjama nesutarimo (angl. *disagreement*) politinė koncepcija, yra *Disagreement: Politics and Philosophy* (1998) ir *Dissensus: On Politics and Aesthetics* (2010).

³ Abudu autoriai atmeta dominuojančias šiuolaikinės kairiosios politikos kryptis, kurios, priimdamos kapitalizmą, akcentuoja kultūrinių, religinių, seksualinių ir kitų skirtumų pripažinimą. Kartu jie nepriklauso nei dekonstrukcionizmo, nei lingvistinio posūkio postmarksistinėms mokykloms. Jei galima autorius priskirti tam tikrai politinės teorijos krypčiai, tai būtų prancūziškas postmaoizmas (susijęs su ankstesniu dalyvavimu maoistiniuose judėjimuose), jungiantis griežtą struktūralistinio marksizmo (*à la* Althusser) ir politinės filosofijos kritiką, tačiau vis dar teigiantis ar netgi kiek idealizuojantis universalus subjekto galimybę.

susijusi su realia intervencija į materialų pasaulį tam, kad jį keistų egalitarine kryptimi. Tokia *praxis* teorija nagrinėja ne tik idėją, kaip intelektas veikia materialų pasaulį, bet apima ir materialaus pasaulio įtaką teorijai, taip konstruodama dialektinį teorijos ir praktikos santykį.

Abiejų autorių politikos teorijos yra filosofinės ar bent jau smarkiai paveiktos filosofijos. A. Badiou gina filosofijos vaidmenį tiek nušviečiant politikos lauką, tiek semiantis iš jo įkvėpimo. J. Rancière'o politinės teorijos pradinis taškas yra antikinių autorių inspiaruota filosofinė refleksija. Iš vienos pusės, tokia filosofinė jų teorijų prigimtis leidžia atskleisti radikaliai naują, nepaslėptą po technokratiniais svarstymais, politinį projektą. Iš kitos pusės, dėmesys abstrakcijoms ir teorinis mąstymas, bandant vesti jį į materialų pasaulį, dažnai pasirodo pernelyg nutolęs nuo realios politinės situacijos ir todėl nepritaikomas. Šiame straipsnyje būtent ir bus bandoma atskleisti abiejų teorijų vidinę logiką bei galimybes jas pritaikyti šiuolaikinio pasaulio ir Lietuvos politikos lauko pažinimui.

Straipsnis yra padalytas į tris dalis. Pirmosios dvi skirtos A. Badiou politinei teorijai: iš pradžių paaiškinamos joje naudojamos pagrindinės koncepcijos, vėliau, jomis naudojantis, apibūdinamos politinės transformacijos sąlygos. Trečiasis skyrius skirtas J. Rancière'o politinio pokyčio koncepcijai ir jos santykiui su dabartine postdemokratinė realybe. Toks neproporcingas turinio paskirstymas argumentuojamas tuo, kad A. Badiou konceptualus žodynas yra gerokai

sudėtingesnis, todėl reikalauja atskiro išplėtinio paaiškinimo.

1. Tiesos, įvykio ir subjekto koncepcijos Alaino Badiou politinėje teorijoje

A. Badiou politinėje teorijoje pati politikos idėja yra glaudžiai susijusi su lygybe, o jo filosofinė mintis visada remiasi egalitarine prielaida. A. Badiou teorijos centre glūdi *įvykio* koncepcija, kuri iš esmės yra tapati revoliucijai plačiąja prasme. Filosofo tyrinėjamas momentinis pokytis ir šį pokytį sukeliančių įvykių pasekmės yra universalios ir glaudžiai orientuotos į subjektą. Tokie revoliuciniai įvykiai gali atsirasti tik mokslo, meno, meilės ir politikos sferose. Žmonės tikraisiais *subjektais* tampa tik tada, kai veikia *tikėdami* įvykiu. Taigi A. Badiou teorija yra fundamentaliai politinė, ji tyrinėja subjekto ar subjektų tikėjimą įvykiu, kuris gali tapti transformatyvaus proceso dalimi (Hewlett 2007; 25).

Neįmanoma būtų išsamiai paaiškinti A. Badiou politinės teorijos bendrais bruožais, neapibrėžiant viso jo filosofinio projekto. Filosofija A. Badiou teorijoje turi du pagrindinius glaudžiai tarpusavyje susijusius tikslus. Pirmasis yra idėjos, kad pažinimas ir savirealizacija yra pasiekiami vykdant intervenciją į pasaulį, plėtojimas. Antrasis yra griežta vertybių sistemų ir minties tradicijų, kuriose bandoma neigti esminių pokyčių visuomenėje galimybes, pasisakant už dalinius ar laipsniškus pakitimus, kritika. Pagrindinė filosofijos užduotis yra pasiūlyti intervencijos principą.

Mano pozicija yra sulaužyti šias minties konstrukcijas, surasti kitoki filosofinį stilių, kuris neapsiribotų interpretacija, logine gramatine analize ar kalbos žaidimais, – tai yra iš naujo atrasti pamatinį ir aiškų stilių, pavyzdžiui, tokį kaip Dekarto mokykloje. (Badiou 2003; 50)

Toks stilius turėtų apimti keturias šiuolaikinėje filosofijoje aršiai ginčijamas dimensijas: revoliuciją, logiką, universalumą ir riziką. Mintis apie *revoliuciją* yra neigiama, nes Vakarų demokratijos ir taip deklaruoja savo laisvę, priešingai likusiam „pavergtam“ pasauliui. Kartu, kadangi viskas yra išreiškama per ekonomikos prizmę, o ekonominės laisvės jau yra pasiektos, yra paneigiamas revoliucijos reikalingumas. *Logikos* dimensija yra susijusi su vyraujančiu nelogišku komunikaciniu režimu, kuris susideda iš nesusijusių ir nenuoseklių teiginių, vaizdų ir įvaizdžių perteikimo – masinės komunikacijos kaip spektaklio, neturinčio atminties. Tokiame pasaulyje nėra vietos logikai. Dėl pasaulio fragmentacijos ir specializacijos žmonėms sunku pamatyti tai, kas būtų *universalu* – validu visokiam mąstymui. Galiausiai, kadangi žmonės vis daugiau dėmesio kreipia į saugumo užtikrinimą, *rizikos* dimensija negali vystytis – mūsų žinomybės ir saugumo troškimas užkertą kelią nežinomybei ir nenuspėjamumui (Hewlett 2007; 29).

Filosofija, kuri deklaruoja metafizikos pabaigą ir koncentruojasi į kalbos žaidimus, „atspindi kylantį pavojų tiek mąstymui, tiek filosofijai konkrečiai“, nes ji neleidžia tyrinėti anksčiau minėtų dimensijų. Nusiukdama nuo mąstymo apie tiesą, kai nagrinėjamas prasmų daugiamatiškumas, filosofija tampa paprasčiausiu tiražavimo objektu,

„susiejančiu praeities destrukciją ir tuščias ateities viltis“ (Badiou 2003; 47). Filosofija turi nutraukti sąsajas su istoriškumu ir „*genealoginiu imperatyvu*“, ji turi išreikšti save be nuorodos į savo istoriją, autonomiškai save legitimuodama, kaip tai buvo padaryta Descartes'o ar Spinozos filosofinėse sistemose (Badiou 2008; 57–58). Nepaisant esmingo filosofijos vaidmens, jos vitališkumas Badiou teorijoje tiesiogiai priklauso nuo kitų sričių plėtros.

Faktas, kad filosofija pati negamina tiesos, yra tiesiogiai susijęs su tiesos režimais, kurie ir yra sąlygos, būtinos filosofijai. <...> Turi egzistuoti tiesos tam, kad egzistuotų filosofija; todėl, kad filosofija turi nagrinėti ir mąstyti tiesos įvykių, kurie ją sąlygoja, bendro galimumo (angl. *compossibility*) režimu. (Badiou 1990; 8)

Taigi įvykiai, atsitinkantys mokslo, meno, meilės ir politikos srityse, leidžia filosofijai atsinaujinti. Esmingai su filosofijai priskiriamomis ambicijomis yra susijusi *tiesos* koncepcija.

1.1. Tiesos koncepcija

A. Badiou teorijoje tiesos koncepcija nėra nei pozityvistinė – žinojimas savyje nelemia tiesos, nei postmoderni – deklaruojanti tiesos daugialypumą. Tiesa atsiranda tik tam tikromis aplinkybėmis, dalyvaujant trims neatskiriamiems vieno proceso elementams: *įvykiui*, *įvykio subjektui* ir subjekto *tikėjimui* įvykiu. Tiesa atsiranda, kai subjektas ar subjektai deklaruoja tikėjimą įvykiu, ir tik tai darydami jie patys tampa subjektais. Taigi tiesa nėra kur nors paslėpta ir atskleidžiama besimokant. Ji yra individualiai arba kolek-

tyviai sukuriamą. Tiesos ir įvykio sutapimą (kuris yra išskirtinis ir retas) A. Badiou pagrindžia teigdamas, kad:

<...> kiekviena tiesa kyla iš įvykio. Palieku šį teiginį aksiomatinės stadijos, nes teiginys, kad kažką galima išrasti (o kiekviena tiesa yra išradimas), kai nieko neįvyko, yra bergždzias. Tai mus sugražintų prie idealistinės išradimo koncepcijos. (Badiou 2005c; 11)

Tiesa gali atsirasti tik politikos, meilės, meno ir mokslo srityse. Įprasčiausią pavyzdį galima pateikti iš meilės sferos. Du individai atsitiktinai susitinka ir įsimyli. Jie atsiduoda vienas kitam remdamiesi susitikimu (įvykiu) ir lieka jam ištikimi. Šie individai dažniausiai negali iki galo suprasti ar gebėti paaiškinti kitiems savo patiriamos traukos ir atsidavimo. Pačios veiksmų eigos paaiškinimas yra sunkiai įmanomas, atsižvelgiant į informaciją, kurią jie turėjo prieš tai apie save ir vienas kitą. Tikėjimas įvykiu jiems gali trukti visą gyvenimą arba kur kas trumpiau, tačiau susitikę ir įsimylėję individai pradeda tiesos ir savirealizacijos procesą. Jie tampa jo subjektais vieninteliu įmanomu būdu – tikėdami įvykiu.

Neįmanoma įrodyti jokia pozityvistine ar empirine prasme, kad įvykis įvyko, nes tiesos procesas, susijęs su įvykiu, egzistuoja tik dėl aktyvaus subjektų, deklaruojančių jo egzistavimą ir svarbą, tikėjimo. Vadinasi, tiesa pirmiausia yra įsitikinimo, intervencijos ir veiksmo sritis. Tai procesas, kuris vienintelis leidžia mums realizuotis kaip subjektams. Ji atsiranda retai. Kiekviena tiesos manifestacija yra unikali, o jos svarba yra universali. Filosofijos paskirtis yra būti įrankiu, kuriuo pasiekiamos pasaulyje atsi-

randančios tiesos (Hewlett 2007; 35). Politikos teorijoje tokia tiesos koncepcija leidžia įsivaizduoti radikalius pokyčius arba realius įvykius, kurių realizacija priklauso nuo jais tikinčių asmenų energijos.

1.2. Įvykio ir subjekto koncepcijos

A. Badiou įvykio koncepcija siekia atgaivinti emancipacinę politiką. Ši koncepcija teigia, kad radikalūs pokyčiai yra įmanomi ir nuspėjami. Tiesos ir įvykio jungtis perkerta totalizuojančią ir statišką žinojimo struktūrą. Įvykis yra atsitiktinis ir nepaaiškinamas atsiradimas, peržengiantis viską, kas yra žinoma toje situacijoje, – identiteto konfliktus, ideologines kovas, pinigų ar asmenų srautus ir t. t. Įvykis negali būti generuotas ar kylantis iš situacijos, tačiau šis situacijos peržengimas nereiškia, kad jis atsiranda iš kažko anapusinio. Čia nėra jokios transcendencijos. Įvykis susieja save su *situacijos tuštuma* (angl. *void of the situation*), taip atskleisdamas jos įgimtą nenuoseklumą (Badiou 2011; xii). Įvykio atsitiktinumą reiškia, kad jo negalima numatyti, atsižvelgiant į situaciją, – „situacijos struktūra mums nesuteikia nieko daugiau, išskyrus pakartojimą; kiekvienas įvykis yra beprecedentis ir netikėtas“ (Badiou 2008; 122). Tik įvykis leidžia teigti, kad gali atsirasti tikrasis buvimo naujumas. Kildinimas iš įvykio, kuris užtikrina tikrąją inovaciją, yra kūrimas *ex nihilo*, peržengiantis tęstinumo ir būtinybės tvarkas. Įvykio metu yra susiduriama su situacine tuštuma – situacijos aspektu, kurio visiškai netenkina *status quo* palaikymas. Įprastai dominuojanti ideologija paslepia šį aspektą, tačiau jis išlieka ir įvy-

kiui vykstant, staigiai ir drastiškai pasirodo socialinėje scenoje.

Situacijos tvarka arba dominuojanti ideologija paverčia atskirtas visuomenės dalis nematomomis. Kartu su šiomis dalimis ji paslepia ir visuomenei būdingą nesuderinamą daugialypumą (angl. *inconsistent multiplicity*). Ši dalis gali bet kada sutrikdyti situaciją. Klasikinis tokio įvykio pavyzdys būtų Paryžiaus komuna. Darbininkija, kaip politinė jėga, buvo nematoma ar nelaikoma politiniu subjektu iki paties įvykio, tačiau, nepaisant to, revoliucija įvyko. Galima suprasti tuo metu egzistavusius galios santykius tarp klasių, turto pasiskirstymą, užsienio jėgų įtaką ir t. t., bet, pasak A. Badiou, kad ir kiek būtų sukaupta žinių, mes negalėsime teisingai suprasti ir paaiškinti įvykio. Revoliuciją greičiau jau reikėtų traktuoti kaip situacijos, kurioje ji įvyko, papildymą ir įvykį, kurio tiesa buvo sukurta žmonių tikėjimu juo (tiek įvykio metu, tiek po jo) (Badiou 2011; 257–274).

Kiekviena atskirta visuomenės dalis bet kuriuo metu gali tapti revoliuciniu subjektu todėl, kad jos atskyrimas arba nematomumas kartu neleidžia jos visiškai valdyti. Situacijos tvarka visada yra arbitrali – paremta sprendimais, o ne objektyvia tvarka, todėl jos ideologinis tinkamumas visada gali būti atmetas. Įvykiui vykstant, nesuderinamas daugialypumas, kuris įprastai slepiasi po konkrečia socialine tvarka, yra pamatomas per subjektus. Tik įvykio metu nematomos visuomenės dalys tampa matomos. Tokios naujos reprezentacijos atskleidžia tiesas, subjektus ir galiausiai naujas socialines sistemas.

Įvykį apibūdina trūkio sukūrimas dominuojančioje tvarkoje. Įvykis deklaruoja kitokio pasaulio galimybę. Tokio dominuojančio valdžios diskurso sugriovimas teoriškai nebūtinai reiškia revoliuciją, tačiau pats A. Badiou pateikia išimtinai revoliucinius pavyzdžius. Modernioje Lietuvos istorijoje geriausiai tokį įvykį apibūdintų 1988–1991 m. Dainuojanti revoliucija arba Sąjūdžio veikla. Sovietų Sąjungos ideologija iki pačios revoliucijos aktyvistų, siekiančių nepriklausomybės, niekada nelaikė vidiniu situacijoje veikiančiu politiniu subjektu. Atskiri individai buvo traktuojami arba kaip turinčios psichologinių problemų visuomenės anomalijos, arba kaip kokių nors užsienio intervencinių jėgų agentai. Taigi ideologija slėpė sovietinės Lietuvos visuomenės situacinę tuštumą ir nenuoseklumą. Remiantis A. Badiou teorija, revoliucija nebuvo jokių ekonominių Sovietų Sąjungos sunkumų automatinė išraiška. Ji (kaip tiesos manifestacija) įvyko dėl subjekto (Sąjūdžio aktyvistų) tikėjimo įvykiu (nepriklausomybe). Be šių dedamųjų Dainuojanti revoliucija galėjo ir neįvykti, nepaisant jokių objektyvių Sovietų Sąjungos ekonominio ar politinio vystymosi krizių.

Įvykis gali būti tik daugialypis, bet pačioje situacijoje jis nereiškia nieko. Jeigu viskas, kas egzistuoja ar priklauso situacijai, yra apskaičiuota, tai įvykis yra kažkas, kas išvengia apskaičiavimo. Įvykis yra efemeriška situacijos nesuderinamumo reprezentacija; kažkas, ko negalima atpažinti kaip vieneto situacijoje. Nors jis ir nurodo tikrąją situacijos būtį, dėl tos pačios priežasties jis situaci-

joje nieko nereiškia. Iš situacijos vidaus įvykio egzistavimo neįmanoma įrodyti, galima tik jį teigti. Įvykis yra kažkas, kas egzistuoja (arba egzistavo) tik tiek, kiek įkvepia subjektus dėl jo aukotis (Hallward 2003; 115). Įvykis neturi jokio apibrėžto pagrindo – jis yra priimamas arba atmetamas, atskleidžia tiesą arba ne. Vis dėlto Oliveris Felthamas A. Badiou knygos *Being and Event* pratarinėje išskiria keturias ypatybes, kurios yra būdingos visiems įvykiams:

- 1) įvykiai yra radikaliai atsitiktiniai;
- 2) jie įvyksta konkrečiose vietose, *įvykinėje vietoje* (pranc. *site evenementiel*), o ne už situacijos ribų;
- 3) neįmanoma pasakyti, ar įvykis priklauso situacijai. Iš situacijos požiūrio taško neįmanoma pasakyti, ar įvykis yra situacijos efektas, ar kokia nors anomalija;
- 4) įvykį identifikuoti galima tik refleksyviai, kai pasirenkama jį identifikuoti. Refleksyvi struktūra žlugdo bandymus analizuoti ir atnaujinti įvykį, ypač iš išorės.

A. Badiou nesutinka su idėja, kad mes galime suprasti pasaulį naudodamiesi empiriniais įrodymais. Todėl, susidūrus su įvykiais, faktai, žinios ar situacijos struktūra yra nesvarbūs. Galima daryti išvadą, kad mes turėtume laukti įvykio atsiradimo ir veikti tikėdami juo. Žinoma, A. Badiou teigia, kad yra pakankamai praeities įvykių, kuriems galima būti atsidavusiems, tačiau tokios filosofijos logika vis vien išlieka paradoksaliai reaktyvi. Atsitinka kažkas, ko neįmanoma paaiškinti esamomis aplinkybėmis ir tampa

įvykiu dėl individų atsidavimo tam atsitikimui (Hewlett 2007; 44).

Transformacija A. Badiou politikos teorijoje įvyksta dėl individų tikėjimo tam tikru įvykiu – todėl, kad jie išlaiko tikėjimą bet kokiomis aplinkybėmis, susidurdami su kritika, pajuoka, marginalizacija ar net realiomis bausmėmis. Dėl savo tikėjimo tam tikru reikalu arba įvykiu individai gali visam laikui pakeisti tą sritį, dėl kurios yra kovojava. Taip jie sukuria galimybę ir įteisina kažką, kas anksčiau buvo neįmanoma arba neteisėta. Aktyvizmas ir atsidavimas, vadinasi, yra kertiniai A. Badiou sistemos elementai. Norint ką nors suprasti, reikalinga tiek „aktyvistinė“, tiek intelektualinė intervencija. Tačiau subjektas nesutapatinamas su tokiais bendrybėmis kaip filosofinė mintis ar istorija. Pavyzdžiui, niekas nėra subjektas vien tik būdamas istorinio proceso dalimi ar dėl to, kad yra maštanti esybė. Subjektyvumas (subjektiškumas) atsiranda būnant tiesos proceso dalimi, šiuo atveju politinio įvykio dalimi. Todėl subjektas yra toks pat svarbus kaip ir pats įvykis. Buvimas subjektu yra išskirtinis, o ne įprastinis kasdienybės reiškinys. Kiekvienas žmogus iš prigimties nėra subjektas, tačiau kiekvienas gali juo tapti, atsiduodamas tam tikram reikalui kaip tiesos proceso dalis, kur subjektai, tiesos ir įvykiai sukuria vienas kitą (Hewlett 2007; 54).

2. Pokyčių logika A. Badiou politinėje teorijoje

A. Badiou politinės teorijos pagrindinis užmanymas yra siekis parodyti, kaip, pasitelkiant subjektyvias intervencijas, pasaulis

gali būti transformuojamas. Transformacijos koncepcijos ištakos glūdi praeitų dviejų šimtmečių politinėse teorijose, kuriose buvo bandoma pagrįsti istorinius pokyčius arba suvokti santykį tarp įvykio ir istorijos. Tradiciškai toks santykis buvo atskleidžiamas per potencialo, kurį istorijos raidoje žmonija vienokiu ar kitokiu būdu įgauna, prizmę. Vadinas, radikalus pokytis yra tam tikrų svajonių, idealų ar vilčių, kurios jau glūdi pačioje situacijoje, nors nebūtinai yra sąmoningai suprantamos, realizacija. Kalbant specifiskai apie politinius pokyčius, tai yra sąmoningas istorinių galimybių įgyvendinimas. Šią pokyčių teoriją galima iliustruoti klasikine K. Marxo teze:

Nė viena visuomeninė formacija nežlunga anksčiau, negu išsivysto visos gamybinės jėgos, kurioms ji duoda pakankamai erdvės, ir nauji aukštesni gamybiniai santykiai niekuomet neatsiranda anksčiau negu subręsta materialinės jų gyvavimo sąlygos pačios senosios visuomenės gelmėse. (Marksas, Engelsas 1949 (1859); 303–304)

Taigi nauja, šiuo atveju komunistinė, visuomenė atsiranda iš seno (antagonizmo buržuazinėje visuomenėje) konflikto potencialo. Tokiai politinių pokyčių paradigmą reikalingos trys pagrindinės sąlygos: 1) egzistuojanti konfliktinė situacija; 2) jau egzistuojanti šiame pasaulyje svajonė ar viltis, kuri vis dar išvengia racionalumo gniaužtų tiek, kiek galima sakyti, kad tai tėra svajonė; 3) sąmoningas veiksmas arba veiksmas, kuriu tampama sąmoningu, kuris yra būtinas tam, kad svajonė taptų realybe.

Šio teorinio modelio keblumai aiškėja paklausus: apie ką gi reikia svajoti? Teorijų

apie potencialą paradigmos krizę atskleidžia skirtumas tarp dviejų skirtingų požiūrių – požiūrio, kad politika yra koncentruota jau egzistuojančių ekonominių prieštarų išraiška, ir požiūrio, kad politika eina pirmiau ekonomikos. Remiantis antruoju požiūriu, sąmoningas veiksmas nebėra tai, kas įgyvendina svajonės potencialą ar pateikia problemos, kuri žmonijai jau yra kilusi, tačiau ji to nesuvokia, sprendimą. Priešingai, pati svajonė pirmiausia ir atskleidžia spragą tarp buvimo ir sąmoningumo. Tik svajonė arba tam tikra fikcija leidžia atskirti žinojimą ir tiesą (Bosteels 2011; 230).

A. Badiou koncepcijoje politika pirmiausia ir yra fikcija. Santykis tarp tiesos ir fikcijos yra esmingas, norint suvokti artikuliacijos tarp istorijos ir politikos pokyčius. Grįžtant prie ankstesnių koncepcijų, įvykio metu nereprezentuojama visuomenės dalis tampa reprezentuojama, nes ši neturėjo jokio atpažįstamo identiteto ar atributo „senojoje“ situacijoje; naujumas – iš įvykio atsirandanti tiesa – neglūdi kaip paslėptas senos situacijos potencialas. Kyla klausimas, kaip susieti naujumo atsiradimą ir situaciją, jeigu mes negalime pasikliauti paslėptu potencialu, ir kaip nenukrypti į kitą kraštutinumą, nutraukiant bet kokius ryšius tarp aplinkybių ir įvykio. Siekdamas įveikti šias žinojimo ir tiesos, buvimo ir įvykio, istorijos ir politikos artikuliacijų problemas, A. Badiou pasitelkia tris pagrindines *neįmanomumo*, *vietos* ir *neegzistavimo* koncepcijas. A. Badiou teigia, kad nebėra (o, galbūt, niekada ir nebuvo) jokių struktūrinių ar istorinių garantijų, lemiančių politinių įvykių atsiradi-

mą. Tokios garantijos pačios turi būti sukurtos. Kitaip sakant, politinis konfliktas negali būti nuspėtas remiantis apie visuomenę arba ekonomiką surinktais duomenimis – „Istorija neegzistuoja, <...> egzistuoja tik istoriniai laikotarpiai arba istorizacijos“ (Badiou 2009; 92). Politika yra menas, o ne mokslas, nes nėra jokių objektyvių garantijų, grįstų klasiniais ar kokiais kitais prieštaravimais, kad atsirastų politinis antagonizmas. Priešingai, visi antagonizmai yra meninės (objektyviais kriterijais neparemtos) intervencijos, kuriomis subjektas reaguoja į įvykio nenuspėjamumą. Toks „nemoksliskumas“, žinoma, nereiškia, kad vieninteliai likę pasirinkimai yra voliuntarizmas arba pasyvumas.

2.1. Politika kaip neįmanomumo menas

A. Badiou požiūrį į politiką galima apibūdinti kaip „neįmanomybės įmanomumą“ (angl. *possibility of the impossible*). Politika tokiu atveju yra menas, padarantis neįmanomą įmanomą. Politika yra menas, o ne mokslas, pirmiausia, dėl nenuspėjamų intervencijų, kurių negarantuoja jokia objektyvi istorijos raida. „Neįmanomumas yra subjekto, o ne vietos kategorija; įvykio, o ne struktūros. Būtent tai ir suteikia politikai jos esmę“ (Bosteels 2011; 238). Pokyčių logika nebėra paslėpta siurrealistiniame sapne, kuriam likimo lemta išsipildyti, ar paslėptame potenciale, kuris jau yra užkoduotas dabartiniame pasaulyje. Politinės intervencijos tikslas yra dvejopas:

- 1) nukreipti dėmesio į deklaracijas, kad tai, kas vyksta, yra neįmanoma, tam, kad išgirstum, kas vyksta;

- 2) remiantis įvykiu, pateikti pasiūlymą, kuris įgalintų įmanomybę, kurią dominuojanti struktūra neigia. Joks konkrečios situacijos elementų išsidėstymas negarantuoja perėjimo iš neįmanomo į įmanomą.

Abudu šie politinės intervencijos tikslai buvo įgyvendinti ir Sąjūdžio atveju. Sovietų Sąjungos ideologų nuomone, nepriklausoma Lietuva negalėjo išgyventi kaip neintegrali Sovietų Sąjungos dalis. Tai iliustravo tiek Sovietų Sąjungos lyderių retorika, tiek 1990 m. ekonominė blokada. Vadinasi, Sąjūdžio aktyvistų tikėjimas įvykiu neįmanomą (vyraujančios ideologijos nuomone) pavertė įmanomu, nors ir nebuvo remiamasi jokiais objektyviais ekonominiais kriterijais, o vien tik abstrakčiu tikėjimu laisve.

Tokia intervencija ne tik yra visiškai atsitiktinė, nepatenkanti į mokslinio objektyvumo sritį, bet ir reikalauja, kad subjektas būtų linkęs rizikuoti. Naujumas nėra teleologinis tendencijos realizavimas, tačiau pati tendencija atsiranda tik kaip retroaktyvus subjekto intervencijos efektas. Be intervencijos tendencija niekada nebus automatiškai realizuota (Bosteels 2011; 239).

Tai yra pagrindinis A. Badiou argumentas, nukreiptas prieš senąjį pokyčių modelį, paremtą potencialo realizacija. Pasak A. Badiou, norint autentiškai suvokti įvykį, reikia ne tik pakeisti potencialumo kategoriją į neįmanomybės kategoriją, bet ir pastaroji netgi nėra matoma konkrečioje situacijoje, išskyrus kaip atgalinis subjekto efektas. Nesant subjekto intervencijos, nėra jokios istorinės neįmanomybės, tik įprastinė struktūra

su jos apribojimais. Tai reiškia, kad tiesa sukuria naujas galimybes, o ne paprasčiausiai realizuoja paslėptą potencialą. Taip pat ji sukuria pačią neįmanomybę kaip retroaktyvų subjekto efektą (Badiou 2005; 93).

Norint suvokti pokyčių logiką A. Badiou politinėje teorijoje, reikia atsižvelgti į šiuos keturis pagrindinius principus:

- 1) šiuolaikinė politika yra anksčiau negirdėtų ar netgi absurdišką pasiūlymų teikimas;
- 2) politika nėra tam tikro tikslo siekimas, bet intervenciją vykdančio subjekto veiksmas;
- 3) politinės intervencijos yra susietos su egzistuojančia situacija per šiai situacijai simptomiškai būdingas neįmanomybes;
- 4) neįmanomybė yra suvokiama kaip retroaktyvus tos pačios subjektyvios intervencijos efektas, kuriam ji ir suteikia minimalią atramą (angl. *anchorage*), neleidžiančią nukrypti į aklą avantiūrizmą.

Pirmieji du principai nukreipti prieš istorinio potencialo koncepciją, o paskutiniiais dviem siekiama atsiriboti nuo politinio avantiūrizmo.

2.2. Įvykinė vieta ir tuštuma

Įvykis visada yra įvykis specifinėje situacijoje. Tokią situaciją A. Badiou vadina įvykio vieta. Įvykis yra savaime apibrėžiamas kaip susijęs su vieta ar tašku, kuriame yra sukoncentruotas situacijos istoriškumas. Kiekvienas įvykis turi vietą, kurią galima išskirti istorinėje situacijoje (Badiou 2005b; 178).

Tai nereiškia, kad įvykis jau egzistuoja paslėptame situacijos potenciale ir laukia savo aktualizavimo. Tik intervencija, retroaktyviai lojali įvykiui, visų pirma, ir apibūdina vietą kaip įvykį.

Nesutarimas dėl egzistavimo vietos (pavyzdžiui, darbininkų klasės, meninių tendencijų ar mokslinės aklavietės), kurioje yra būtinas įvykis, yra deterministinės minties pavyzdys. Vieta tėra įvykio buvimo sąlyga. <...> Visada yra įmanoma, kad joks įvykis neįvyks. Tiksliau sakant, vieta yra įvykinė tik tiek, kiek ji retroaktyviai tinka įvykiui atsirasti. (Badiou 2005b; 179)

Būtent dėl to, kad įvykis visada susijęs su specifine situacija ir simptomine vieta, jis nėra nei transcendentinis (nėra „virš“ situacijos), nei imanentinis (nėra potencialiai slypintis situacijoje). Pasak A. Badiou, „vieta yra anomalus daugis (angl. *multiple*): tai yra toks daugis, kurio joks elementas nėra atspindėtas situacijoje“ (2005b; 175).

Būtent ši įvykinė vieta garantuoja tiesos procedūros specifiskumą. Tai yra vieta situacijos viduje, kuri ją ir transformuoja. Dėl to, kad yra ši vieta, įvykis gali būti lokalizuotas specifiniame situacijos taške. Pavyzdžiui, Kristaus prisikėlimo įvykio specifinė vieta buvo jo mirtingumas ir konkrečiai mirtis – prisikėlimas buvo lokalizuotas mirties elemente. Prisikėlimo įvykis negalėjo būti paprasčiausia mirties kaip tokios pasekmė, tačiau priešingai – jo žmogiško mirtingumo priėmimas užtikrino tai, kad įvykis įvyko (arba buvo lemtas žmonijai) (Hallward 2003; 117).

Kaip minėta, įvykis atskleidžia situacijos tuštumą, o tiesa visada prasideda nuo šios tuštumos įvardijimo. Įvykinė vieta pati savaime nėra tuštuma, bet situacijos elemen-

tas, kuris yra lokalizuotas tuštumos paribyje ir dėl to priklauso situacijai. Tuštuma bet kokioje žmogiškoje situacijoje yra, pavyzdžiui, grynasis žmogiškumas, neturintis jokios nuorodos į jokių hierarchinius, kompetencijų ar skirtumų kriterijus. Mes negalime nieko žinoti apie tokį gryną žmogiškumą, nors jis pagal apibrėžimą ir yra kiekvieno žmogaus dalis. Ką mes galime žinoti apie individus, priklauso nuo savybių, kurias apima situacija, pavyzdžiui, išsilavinimas, pomėgiai ar darbas. Įprastinis žmonių skirstymas remiantis šiomis savybėmis dažniausiai vykdomas valstybės ir yra susijęs su įvairiomis žiniomis. Tačiau kiekvienoje situacijoje tam tikros žmonių grupės, kurios yra vertinamos pagal dominuojančius kriterijus, išvengia tokio skirstymo. Jos neturi nieko bendro, išskyrus tai, kad jos yra su kitomis situacijos grupėmis. Kaip tokios grupės pavyzdį galima pateikti nelegalius emigrantus Prancūzijoje – jie priklauso situacijai, bet kaip anomalija jie yra ne prancūzai Prancūzijos situacijoje. Įvykinė vieta, taigi, yra situacijos elementas, kuris yra nagrinėjamas iš vidinės situacijos perspektyvos, bet neturi jokių savų savybių ar elementų (bendrų elementų su situacija). Kaip kolektyvinė grupė šis elementas priklauso situacijai, tačiau situacija negali jokiais prasmingais būdais individualizuoti konkrečių šio elemento narių. Pavyzdžiui, antisemitiškai struktūruotos situacijos nariai negali prasmingai matyti individualių žydų. Ką jie gali matyti, yra tik neapibrėžta perskyra normaliam visuomenės gyvenime – gyvi arijų savybių neturėjimo pavyzdžiai (Hallward 2003; 119–120).

Įvykinė vieta yra vieta, kurioje gali prasidėti radikalios inovacijos. Radikalumas reiškia, kad iš situacijos vidaus negalima šių inovacijų nei interpretuoti, nei klasifikuoti. Kiekviena tiesa, vadinasi, prasideda nuo situacijos taško, kuriame visi socialiai ir politiškai atpažįstami skirtumai yra visiškai nepastebimi, kur, remiantis situacijos pripažįstamais kriterijais, beveik niekas negali egzistuoti.

Lietuvos situacija 1988 m. buvo įvykinė vieta, nes, kaip parodė istorija, ji buvo tinkama nepriklausomybei pasiekti. Sovietų Sąjungos realybę apibūdino situacinė tuštuma, o įvykis prasidėjo nuo nepriklausomybės siekio arba tiesos įvardijimo. Toks siekis buvo radikalus, nes sovietų ideologija negalėjo jo interpretuoti naudodama savo vidines kategorijas. Sąjūdžio aktyvistai aktyviai priklausė situacijai ir buvo sovietinės visuomenės dalis, tačiau nepateko į joki sovietinį skirstymą ir negalėjo būti jame individualizuojami. Jie buvo traktuojami kaip antisovietiniai elementai, t. y. iš vidinės Sovietų Sąjungos perspektyvos; su sovietine visuomene jie neturėjo jokių bendrų (išskyrus grynai negatyvų – anti-) elementų.

2.3. Neegzistavimas ir intervencija

Neegzistavimo koncepcija A. Badiou teorijoje atlieka dvi pagrindines funkcijas. Ji veikia kaip bet kokio atsiradimo atsitiktinumo rodiklis:

Kiekvienas objektas yra neišvengiamai pažymėtas fakto, kad, atsiradęs šiame pasaulyje, jis taip pat galėjo ir neatsirasti. <...> Tikras neegzistavimo taškas yra egzistavime, kuris matuoja objekto atsiradimo pasaulyje laipsnį, kuriame mes galime įžvelgti faktą, kad objektas kaip visuma galėjo ir neegzistuoti. (Badiou 2009; 175)

Neegzistavimo koncepcija neapsiribojama visų objektų atsitiktinumo atskleidimu. Realus pokyčio lygiu, kaip loginės atsiradimo struktūros priešingybė, ji leidžia atskirti „silpnus“ ir „stiprius“ savitumus, kur tik pastarieji yra tikrieji įvykiai. Tik tikras įvykis gali nukelti (vok. *Aufhebung*) neegzistavimą į maksimalų egzistavimą. Kaip pavyzdį galima pateikti Paryžiaus komuną, kurioje darbininkų politinis būvis buvo perkeltas iš prieš-tai-neegzistuojančio būvio kategorijos į maksimalią egzistenciją.

Intervencijos terminas reiškia tiek drąsą įvardyti įvykį (patvirtinti jo implikaciją), tiek ryžtą įgyvendinti šią implikaciją. Intervencija yra išskirtinai „taip arba ne“ klausimas – arba ji įvyko, arba neįvyko. Tai yra susiję išimtinai su įvykio egzistavimu, o ne su jo prasme ar interpretacija. Ši intervencijos kategorija atskleidžia, ką A. Badiou laiko tikroju politiniu įvykiu⁴. Tai kažkas specifiško, trumpalaikio ir momentinio. Dažniausiai tai kolektyvinė, egalitarinė ir emancipacinė revoliucija. Politinė tiesa visada atsiskleidžia neramumuose ir netvarkoje, o politinis mąstymas visada reiškia dominuojančios tvarkos pertrūkį. Tai ne tik retas ir momentinis, bet ir efemeriškas įvykis. Tai, ką A. Badiou vadina politiniu įvykiu, galima stebėti tik kaip keletą trumpų epizodų, kol įsivyrėja nauja tvarka.

Kaip neegzistuojančio objekto perkėlimą į maksimalią egzistenciją galima traktuoti ir Lietuvos nepriklausomybės siekį 1988–1990 m. Jos siekimo arba įvykio metu buvo

ne tik ryžtingai įvardyta implikacija, bet ir atsisakyta tuo metu siūlytų dalinių pokyčių, tokių kaip didesnė autonomija Sovietų Sąjungos sudėtyje. Nepriklausomybės iškovojimo kaip įvykio traktavimas yra visiškai nepriklausomas nuo tolesnės jos įtakos Lietuvos tautai prasmės ir priešasčių interpretacijos. Dainuojanti revoliucija kaip politinis įvykis yra tik trumpas epizodas, pasibaigiantis įsivyrėjant naujai stabiliai liberalios demokratijos tvarkai.

Apibendrinus – tikra politika įgauna įvykio formą. Jis atsiranda *ex nihilo*, jos egzistavimas priklauso nuo žmonių, kurie tampa subjektais veikdami ir tikėdami įvykiu. Tokia politika turi universalią reikšmę. Kai A. Badiou aprašo politinį įvykį kaip kolektyvinį, tai nereiškia, kad paprasčiausiai veikia daug žmonių, kurie turi tuos pačius tikslus. Terminas „kolektyvinis“ yra politinis, o ne matematinis. Politinis įvykis yra kolektyvinis, nes jis yra politinis ir turi universalią reikšmę, skirtingai nuo trijų kitų tiesos procedūrų. Matematikui reikia tik vieno kito žmogaus, kuris sutiktų su jo matematinio išradimo validumu, meilei reikalingi tik du atsidavę žmonės, o menininkui nereikia nieko (minimaliai), išskyrus jį patį, kad veiktų atsidavęs meniniam įvykiui. Politinė tiesos procedūra yra specifinė, nes ji yra bendra ne tik rezultate, bet ir savo subjektų kompozicijoje (Hewlett 2007; 52).

A. Badiou subjekto koncepcija susiduria su problema. Net jei ir pripažįstama, kad subjektiškumas atsiranda tarp individų,

⁴ Politikai galima priskirti ir vėlesnį tikėjimą įvykiu.

kurie tiki įvykiu, subjektas tik iš dalies yra subjektas, nes jis tik reaguoja, tačiau nesukelia įvykių. A. Badiou subjektyvumas yra visiškai retrospektyvus. Prieš įvykį subjektas dar neegzistuoja kaip subjektas. Jis arba jį sukuria įvykį arba save kaip subjektą tik jam jau įvykus. Emancipacinės politikos požiūriu yra gana keista, kad aktyvisto vaidmuo yra retrospektyvus ir priklauso nuo tikėjimo, o ne susideda iš (revoliucinių) veiksmų planavimo ir įgyvendinimo. Taip politinis aktyvizmas tampa išimtinai gynybinio ir lokalaus pobūdžio, o jo reikšmė istoriniame kontekste yra minimali.

Kita problema yra susijusi su tiesos procedūromis. Ar tikrai politinės revoliucijos, pakeičiančios ištikus ekonominius, socialinius, politinius ir kultūrinius visuomenės struktūros kodus, gali būti apibūdinamos tokiais pačiais terminais kaip dviejų individų išimylėjimas ir ilgalaikis atsidavimas vienas kitam? Ar politinės revoliucijos tikrai vyksta pagal tą pačią logiką, kaip mokslo ar meno inovacijos?

Pasak A. Badiou, politika nėra tai, kaip šiuolaikinė valstybė yra susijusi su pilietine visuomene ir tikrai nėra valstybės reikalų tvarkymas, kuris iš tikrųjų tėra bandymas neutralizuoti politiką ir sukurti dirbtinį konsensumą, naikinantį pačią politikos esmę. A. Badiou koncepcijoje viskas, kas susiję su *status quo* palaikymu – parlamentinė politika, profesinės sąjungos ir t. t., – nėra tikroji politika. Politika tampa politika tik tada, kai ji yra egalitarinė ir emancipacinė bei įgyja staigaus pertrūkio pavidalą *status quo* situacijoje. Lėtos ideologinės kovos ar mažos

materialinės pergalės nėra politika. Politikos esmė yra kolektyvinė emancipacija (Badiou 2009b; 59–69).

A. Badiou demokratijos koncepcija yra gana dviprasmiška. Iš vienos pusės, jis beveik sulygina demokratiją su komunizmu. „Komunizmas yra aistra lygybei, netolerancija spaudai ir noras, kad valstybė išnyktų. Ontologinės demokratijos ir komunizmo koncepcijos yra suprantamos vienodai“ (Badiou 2010; 229). Taigi demokratija atsiranda tik retkarčiais, pavyzdžiui, Rusijoje iš karto po Spalio revoliucijos. Kadangi komunizmas šiuolaikiniame pasaulyje vargu ar aptinkamas, A. Badiou demokratija tampa sunkiai įsivaizduojama materialine prasme ir faktiškai neturi sąsajų su kasdieniu politiniu aktyvizmu. Parlamentinė liberali demokratija A. Badiou teorijoje turi griežtai neigiamą reiškinio, su kuriuo reikia kovoti, konotaciją. „Norint mąstyti apie pasaulį fundamentaliai, reikia pereiti nuo kapitalizmo kritikos prie demokratijos kritikos“ (Badiou 2012; 44–45).

Politika yra tapati lygybei, kuri, savo ruožtu, referuoja į bendrą valią. Kaip atsidavimo įvykiui procedūra politika negali būti nei deleguota, nei reprezentuota. Šiuo atveju politika yra glaudžiai susijusi su įvykiu ir tiesos koncepcijomis, todėl yra ne taip svarbu, kad daugelis turėtų tas pačias idėjas ar tuo labiau tomis idėjomis ką nors įtikintų, kiek būti teisiam abstrakčia šio žodžio prasme. Revoliucija kyla dėl nedidelio žmonių skaičiaus atsidavimo įvykiui, o įtikintų žmonių skaičius nėra svarbus. Kyla klausimas, ar įmanoma socialistinė (ar bet kokia kita)

esminga pertvarka be didžiosios visuomenės dalies paramos? Kova už žodžio laisvę, universalias balsavimo teises, galiausiai didesnę ekonominę lygybę, kaip mažesnius ar didesnius liberalios demokratijos laimėjimus, A. Badiou koncepcijoje yra ignoruojama. Susidaro įspūdis, kad tokia, saviizoliacinė, politinė pozicija turi daugiau moralinių nei politinių konotacijų (Hewlett 2007; 71). Tokia koncepcija panėšėja į antidemokratinę, o ne skatinančią didesnę demokratiją. Kadangi liberali demokratija (A. Badiou koncepcijoje) yra faktiškai vienintelė įmanoma demokratija, ji tampa kritikuotina dėl kapitalistinio *status quo* užtikrinimo.

3. Kalbos ir liberalios demokratijos santykis Jacques'o Rancière'o politikos teorijoje

Politinės transformacijos galimybės J. Rancière'o teorijoje yra glaudžiai susijusios su politinio subjekto kalbinėmis galimybėmis. Kalba, kurios sąvoką J. Rancière'as vartoja tiek metaforiškai, tiek tiesiogiai, yra visų jo politinių, istorinių, estetinių ir literatūrinių mokslinių darbų bendras pagrindas. Svarbu pabrėžti, kad, nors kalbinis aktas ir yra svarbus J. Rancière'o teorijoje, jis jokių būdu nepriklauso vadinamajai „lingvistinio posūkio“ struktūralistų ir poststruktūralistų mokyklai, nors iš jos ir „pasiskolina“ diskurso sąvoką (Hewlett 2007; 96). J. Rancière'o politinė kalbos koncepcija yra neatsiejama nuo liberalios demokratijos kritikos. Liberalizmo esminės tezės, pabrėžiančios individų teises, lygybę prieš įstatymus ir formaliai vienodas galimybes, yra aukščiau bet kokio

susijusio su rinkimais / politinio svarstymo. Tai užtikrina individų, žaidžiančių pagal vienodas taisykles, lygias galimybes siekti jiems priimtinių tikslų. J. Rancière'o manymu, toks požiūris į demokratiją ir lygybę yra klaidingas. Jis nesutinka, kad fundamentali politinė lygybė gali būti įgyvendinta nepaisant akivaizdaus turto, statuso ir įtakos pasiskirstymo netolygumo. Esama giluminių struktūrinių būdų, kuriais marginalios grupės išlaikomos marginalios. J. Rancière'as šiuos būdus pirmiausia sieja su kalba. Nerevoliuciniais laikais marginalių grupių balsai ne tik nėra girdimi, bet ir iš viso nelaikomi kalba.

Tokia kalbos reikšmė politikai atskleidžiama pateikiant nuorodą į Aristotelį:

Kodėl žmogus yra pilietiškas gyvūnas labiau nei kokia bitė ar bandos gyvulys, akivaizdu: kaip sakėme, gamta nieko nedaro be tikslo, o kalbą vienintelis iš gyvūnų turi žmogus. Žinoma, balsas išreiškia skausmą bei malonumą, todėl jį turi ir kiti gyvūnai, nes jų prigimtis jau tiek išsivystė, kad jie jaučia skausmą bei malonumą, ir tai vieni kitiems perteikia. Tačiau kalba yra skirta reikšti tam, kas naudinga ir kas žalinga, taigi tam, kas teisinga ir kas neteisinga. (Aristotelis 1253a)

Žmogus yra politinis gyvūnas, kurį galima atpažinti iš to, kad jis turi *logos*. Taip pat „pilietį absoliučia prasme iš visų požymių labiausiai apibrėžia dalyvavimas teisme ir valdyme“ (Aristotelis 1275a). Antrą prielaidą išvesti iš pirmos yra gana paprasta, kaip ir surasti abipusę ryšį, kuris sieja politiką ir demokratiją bei žmonių kalbinius sugebėjimus. Aristotelis daro perskyrą tarp tų, kurie įvaldę kalbėjimo meną, ir tų, kurie kalbą tik supranta (vergu). Tradiciškai tokių margina-

lių grupių kaip vergai, moterys, darbininkai kalba buvo girdima kaip „verksmai, isterija, pyktis“, taip nesuteikiant jiems politinio gyvūno, gebančio kalbėti, privilegijų (Rancière 2004; 5). Panašių pavyzdžių galima lengvai surasti ir dabartiniais laikais. Taigi diskurso prasmė kinta atsižvelgiant tiek į grupės ar asmens statusą, tiek į kitas kontekstines savybes.

Šiuolaikinėje Lietuvos istorijoje kaip tokios marginalios grupės pavyzdį galima pasitelkti Drašiaus Kedžio istorijos Garliavoje suburtus žmones. Iš medių ar politikų retorikos akivaizdu, kad šios grupės keliami reikalavimai nebuvo laikomi politiškai priimtina kalba: „<...> politiniai marginalai ir radikalai, kurie stengiasi pasinaudoti bet kokiais socialiniais neramumais ir kurstyti protesto nuotaikas“ (*www.15min.lt* 2010). Galima įsivaizduoti J. Rancière'o koncepcija paremtą sociologinį tyrimą, kurio pagrindą sudarytų prielaida, kad bendras šio judėjimo dalyvių siejantis veiksnys būtent ir buvo jų nusivylimo politine ar teismų sistema komunikacinis ignoravimas, o patys įvykiai tebuvo katalizatorius, išlaisvinęs jau esančios, tačiau neturinčios kalbos privilegijų grupės energiją.

Marginalioms grupėms sukilus ir bandant įtvirtinti savo legitimumą, pirmiausia tai reiškia teisę būti išgirstam. Kartu tie, kurie užima dominuojančias pozicijas *status quo* sąlygomis, negali atpažinti radikalų ir revoliucinių teiginių. Būtent šios situacijos, pasak J. Rancière'o, nesupranta vadinamieji konsensuso politikos propaguotojai – „jie daro prielaidą, kad žmonės kalba konteks-

te, kuriame jie visiškai vienas kitą supranta“. Kaip konsensuso politikos teoretikas pirmiausia yra kritikuojamas Jūrgenas Habermasas ir jo komunikacijos teorija.

J. Habermaso schemoje tiek diskusijos dalyviai, tiek objektai, apie kuriuos jie kalba, yra iš anksto apibrėžti. Mano nuomone, politinė diskusija įmanoma tik tada, kai nėra išankstinio susitarimo ne tik dėl debatų objekto, bet ir dėl pačių kalbėtojų statuso. Šį fenomeną aš vadinu nesutarimu. (Panagia, Rancière 2000; 116)

Politinė diskusija J. Rancière'o teorijoje niekada nėra paprasčiausias dialogas ar racionalūs debatai tarp konkuruojančių, bet lygiavertiškai atstovaujamų interesų. Tai kova, kad dalyvių balsai būtų išgirsti ir pripažinti legitimiais. Čia ir vėl galima pasitelkti klasikinį pavyzdį, kai plebėjai, susirinkę ant Aventino kalvos, reikalavo sutarties su patricijais. Šių atsakymas buvo pagrįstas tuo, kad tai neįmanoma, nes, norint sudaryti sutartį, reikia duoti žodį. Kadangi plebėjai neturi žmogiškos kalbos, jie negali duoti to, ko jie neturi. Norint suprasti, ką plebėjai sako, reikia iš pradžių pripažinti, kad jie apskritai kalba. Tam reikia sukurti naują supratimo pasaulį, atskleidžiantį, kad plebėjai turi bendrų reikalų su laisvaisiais žmonėmis ir turi balsą, leidžiantį tartis ir ginčytis dėl bendrų reikalų (Rancière 2004; 5). Taigi tai yra tiek pačių pokalbio objektų, tiek kalbančių subjektų supratimo disonansas arba nesutarimas.

J. Rancière'o politinę mintį iš dalies galima traktuoti kaip galios prigimties tyrinėjimą. J. Rancière'o teorijoje galia yra visuomenės nekvestionuojamai priimtina logika. Dabartiniais laikais ji tolygi libera-

lizmo logikai, kurioje balsas nesuteikiamas⁵ įvairioms modernųjų plebėjų grupėms. Galingieji ne tik sąmoningai ir akivaizdžiai pri-meta marginalams, ką reikia ir ko nereikia daryti, jie taip pat nustato komunikacijos taisykles, dėl kurių marginalų reikalavimai ne tik negali būti suprasti, bet dažnai ir iš viso suformuluoti.

4. Apibrėžiant politiką: konsensusas ar nesutarimas?

Konsensuso koncepcija yra daugumos modernių liberalios demokratijos teorijų pagrindas. Šiose teorijose konsensusas veikia kaip mechanizmas, padedantis suderinti skirtingas nuomones pliuralistinėje visuomenėje. Teoriškai įvairios institucinės sistemos, kurios traktuoja visus visuomenės narius vienodai, nors ir kokios būtų jų pažiūros, taip sprendžia konfliktus ir užtikrina visuomenės stabilumą. Tokių teorijų kontekste konsensusas yra pozityvus ir siektinas reiškinys. Tačiau realybėje konsensuali demokratija su savimi atnešė daugelį radikalai priešingų efektų. „Ne tik daugelis iš Sovietų Sąjungos priespaudos išsivadavusių režimų nugrimzdo į etninius ir religinius konfliktus, bet ir daugelyje senųjų konsen-

sualių demokratinių valstybių paplito rasištiniai ir ksenofobiniai judėjimai“ (Rancière 2004; 4). Toks fenomenas dažniausiai buvo aiškinamas kaip išimtis, kaip laikinas nukrypimas arba kaip radikali praeities liekana, kurią konsensuali demokratija anksčiau ar vėliau sugebės išspręsti.

J. Rancière'o nuomone, priešingai, tai yra logiškas konsensuso padarinys, kurį sukėlė ne kokios nors konkrečios ekonominės ar socialinės priežastys, bet politikos ir demokratijos ištrynimasis šiuolaikinėje visuomenėje. Kaip priešingą konsensuso idėjai J. Rancière'as siūlo apibrėžti politiką apskritai ir demokratiją konkrečiai per nesutarimą (angl. *disagreement*). Nesutarimas remiasi esmine jo siūloma perskyra, dalijančia konvencinę politikos koncepciją į *valdumą* (angl. *police*)⁶ ir tikrąją politiką. Išteklių paskirstymo ir perskirstymo sritis valstybėje visada apima ir tam tikrą atskirties elementą, kai tam tikra visuomenės dalis nebūna įtraukiama. Valdumo esmė ir yra principas, kuris paskirsto, nustato ir priskiria tai, kas yra matoma ir kas yra įtraukiama į pačią paskirstymo sritį. Tuo pačiu metu tie, kuriems nėra suteikiamas matomumas, yra pašalinami ir iš paties paskirstymo mechanizmo.

⁵ Tai, žinoma, nereiškia, kad yra kažkokia cenzūra. Paprasčiausiai marginalių socialinių grupių balsas yra ignoruojamas arba geriausiu atveju priskiriamas radikaliam populizmui, taip diskriminuojant jį kaip neteisėtą „civilizuotame“ politiniame lauke.

⁶ Nors terminas „valdumas“ (pranc. *la police*) tiesiogiai į lietuvių kalbą būtų verčiamas kaip *policija*, šiame kontekste vartojamas kaip socialinės, švietimo ar kokios nors kitos sferos politikos atitikmuo ir reiškia institucijų, kurios reprodukuoja socialinę hierarchiją, veiklą. Lietuviško atitikmens – *politika* – nuspręsta atsakyti, norint pabrėžti skirtumą tarp valdumo ir politikos (pranc. *la politique*), reiškiančios ontologinę visuomenei būdingą antagonizmo dimensiją – tikrąją politiką (Rancière 1999; 21–42).

Politika savo tikrąją formą ardo ir nu-
stelbia valdymo tvarką per intervenciją,
kuri teigia radikalią lygybę. Taigi politikos
esmė yra *nesutarimas* tarp sutvarkytos ne-
lygybės ir netvarkingos lygybės. Tinkamas
politikos supratimas apima politikos esteti-
nę pusę, kurią atskleidžia anksčiau buvusių
nematomų ir negirdimų grupių vykdoma
politinė intervencija. Normaliomis sąly-
gomis valdymas apibrėžia, kas yra ar nėra
suvokiama ir girdima. Jis apibrėžia žmonių
grupių socialines funkcijas, jų politinę hie-
rarchiją (arba, apibendrinus, socialinę ir
politinę sistemą). Nors J. Rancière'as aršiai
kritikuoja L. Althusserį, šią koncepciją ga-
lima sieti su pastarojo ideologijos teorija,
kad *status quo* palaiko ideologiniai valsty-
bės aparatai, o šio *status quo* peržengimas
pirmiausia ir priklauso nuo kovos su jais
(Hewlett 2007; 103).

J. Rancière'o politinės teorijos pagrindą
sudaro įsitikinimas, kad paprastų žmonių
masės turi teisę vaidinti kitokį vaidmenį
visuomenėje nei jos vaidino iki šiol. Tikroji
politika yra, kai įvyksta liaudies sukilimas,
reikalaujantis lygybės, kuris sutrikdo *status
quo*. Politika egzistuoja ten, kur visuomenės
dalis yra sutrikdoma kitos visuomenės da-
lies, kuri nėra pripažįstama kaip tokia. Toks
tiesioginis iššūkis *status quo* pats įgyja radi-
kalios lygybės formą.

Politika egzistuoja, kai visuomenės dalių vi-
suma yra sutrikdoma tos dalies, kuri nepripa-
žįstama dalimi, pareiškimo. Ji prasideda, kai
visų lygybė su visais yra deklaruojama kaip teisė
žmonių, kurie neturi ko teigti, išskyrus savo ko-
lektyvinių identiškumą visumai. (Rancière 1999;
169)

J. Rancière'o teorijoje vienintelis bū-
das atsirasti tikrajai politikai yra sutrikdyti
valdymo logiką. Politika ne tik egzistuoja
kaip „deviacija nuo įprastinės daiktų tvar-
kos“, bet ir pati jos esmė yra *nesutarimas*.
Taigi J. Rancière'o teorijos pritaikymas yra
gana efemeriškas. Tikroji politika atsiranda
tik įtampos tarp atskirų visuomenės dalių
metu, o stabilioje politinėje sistemoje ji ne-
egzistuoja. Politinis subjektas yra apibrėžia-
mas per „dalyvavimą prieštaravimuose“, o
pati politika yra „paradoksalus veiksmas“. Politiškai aktyvus subjektas jo teorijoje pri-
mena tai, ką K. Marxas vadino „revoliucine
praktika“ (Rancière 2001; 2).

J. Rancière'o idėjų įgyvendinimas yra
problemiškas daugeliu aspektų. Pirmą, labai
apribotą yra pačios politikos apibrėžimas.
Jis neleidžia interpretuoti kasdienių politi-
nių pakitimų ir charakteristikų, tokių kaip
vykstanti parlamentinė politika ar tam tikri
profesinių sąjungų veiksmas. Iš kitos pusės, į
ši apibrėžimą nepatenka ir smulkesnės arba
dalinės kovos dėl galios, galinčios vėliau per-
augti į jėgas, sukeliančias radikalius pokyčius.
Vadinasi, sociologai ar politologai, nagrinė-
jantys galios santykius, nagrinėja ne politiką,
o valdumą. Dėl to, kad „politika nėra galios
žaidimas“, sunku yra apibrėžti, kas vyksta pa-
saulyje laikotarpiais tarp esminių *status quo*
sutrikdymų (Rancière 2001; 3). J. Rancière'as
neneigia, kad galima nagrinėti ir tą patį val-
dumą, tačiau nepateikia jokių gairių, kaip
vertinti teigiamus ar neigiamus mažesnius jo
pokyčius politiniame visuomenės gyvenime.

Antra, paliekamas neatsakytas klausi-
mas, ar gali egzistuoti stabili egalitariškesnė

visuomenė. Kadangi politika egzistuoja tik tada, kai „natūrali“ tvarka yra pertraukiama, tai tokia politika ir pati niekaip negali būti stabili. Lieka neatsakyta į klausimą, kaip pereinama nuo vieno išskirtinio politinio įvykio prie kito. Radikali politika, nesiūlanti jokios pozityvios stabilumo vizijos, pasmerkia pati save apibrėžimo metu.

Grįžtant prie marginalios Garliavos grupės pavyzdžio galima pažymėti, kad, įvykus jos politiniam legitimavimui – įsikūrus politinei partijai „Drašos kelias“ – jos politinė dimensija buvo neutralizuota. Ji tapo dominuojančios politinės sistemos dalimi. Šiuo konkrečiu atveju ir J. Rancière'o teorijoje apskritai atsiranda paradoksas, kuriame marginali grupė kaip politinis subjektas egzistuoja tik aktyvioje maišto fazėje, kol jos reikalavimai ar balsas nėra įteisinami.

Galiausiai pats lygybės apibrėžimas yra labiau teorijos atspirties taškas nei tikslas.

Lygybė nėra tikslas, kurį vyriausybės ar visuomenės gali sėkmingai pasiekti. Paskelbti lygybę tikslu, vadinas, perduoti ją lygybės pedagogams, kurie plės jos apibrėžimą tol, kol jos bus iš viso atsisakyta. Lygybė yra prielaida, pirminė aksioma, arba ji yra niekas. (Rancière 1999; 223)

Toks požiūris paradoksaliai diktuoja tam tikrą pasyvumą. Jeigu lygybė yra atspirties taškas, o ne tikslas, tai kova dėl geresnio gyvenimo išreiškiama greičiau kaip tam tikra sąmoningumo būklė, o ne realūs veiksmai. Toks požiūris potencialiai demotyvuoja žmones, kurie nori imtis realių veiksmų. Lieka neaišku, ar J. Rancière'as kuria praktinę, į pažangą orientuotą emancipacinę teoriją, ar tam tikrais estetiniais terminais apibrėž-

tą utopiją, kuri gal ir gali įkvėpti praktinius veiksmus, tačiau pati jų neapibrėžia.

J. Rancière'o politikos koncepcija yra politinė, o ne politinė ekonominė. Kartu ji neturi nieko bendro su istoriniu materializmu. Ji remiasi tikrosios politikos ir valdymo atskyrimu ir politine intervencijos, kaip kalbinio akto, koncepcija. Vykdydamos šią intervenciją, marginalios individų grupės išreiškia savo teises būti suprastoms tokiu būdu, kuris nėra įmanomas stabilios politinės situacijos laikais. Sąlygos tokiam supratimui yra sukuriamos keliant maištą, kai yra pasiekama teisė būti išgirštiems ir suprastiems. J. Rancière'o teorija yra artima A. Badiou, nes subjektas turi tikėti savo veiksmais (teiginiais) ir taip sukurti revoliucinius kriterijus, kurie ir lemia jų teisingumą. Skirtingai nuo K. Marxo teiginio, kad žmonės patys kuria savo istoriją, J. Rancière'o koncepcijoje žmonės kuria savo istoriją tik tam tikromis specifinėmis aplinkybėmis. Svarbiausia yra maištaujantis subjektas, o ne determinuojančios materialios sąlygos.

5. Demokratija ir postdemokratija

J. Rancière'o teorijoje tikroji demokratija prilyginama anksčiau aptartai tikrajai politikai. Demokratija niekuo nėra susijusi su vyriausybe, kitomis institucijomis ar bet kokia stabilia visuomenine organizacija. Ji pasireiškia tik momentine konfrontacija su esamomis valdymo struktūromis. Demokratija yra transformuojanti jėga, kur *demos* („tie, kurie neturi nieko, neturi jokių specialių savybių, leidžiančių jiems naudotis galia“) kūrybingai sutrikdo *status quo* tam,

kad sukurtų erdvę polemikai ir nesutarimui. Tokia demokratijos koncepcija yra kritiška priešingybė liberalios demokratijos realybei. Aktyvus vaidmuo, priskiriamas piliečiams, yra priešingas minimaliam dalyvavimui rinkimuose ar užtikrinant savo pamatines teises. Atstovaujamoji demokratija yra valstybės funkcionavimo režimas, besiremiantis privilegijuotų „natūralių“ elitų ir ilgamečių emancipacinių kovų kompromisu. Atstovaujamosios demokratijos tikslas yra valdyti be žmonių arba bent jau be skirtingoms ideologijoms atstovaujančių asmenų, o tai reiškia valdyti be politikos (Rancière 2006; 75).

Dabartinė demokratija yra postdemokratija, kuri skelbia konsensuso politiką, o tai yra depolitizuotas valdymas, kurio pagrindinis tikslas yra atitolinti paprastus žmones nuo politinių spendimų. Pats *konsensuso demokratijos* apibrėžimas yra prieštaringas terminas, nes demokratija pirmiausia reiškia nesutarimą. Viena iš pagrindinių tokios postdemokratijos savybių yra vadinamosios pliuralistinės nuomonės, o tiksliau, visuomenės apklausų, kurių klausimai iš anksto suformuluoti, rezultatas. Kitas praktiškai visų vyriausybių retorikoje dėl per didelės priklausomybės nuo tarptautinių įsipareigojimų pasitaikantis požymis yra tariamas vykdomos ekonominės politikos alternatyvų nebuvimas.

J. Rancière'o teigimu, reikia permąstyti, kaip yra kuriama politika, apibrėžiant nesutarimą taip, kad šis procesas konfrontuotų su esamu valdymo *status quo*, tačiau pats nekurtų naujų valdymo formų. Tokia demokratijos koncepcija susiduria su

identiškomis problemomis, būdingomis ir J. Rancière'o politikos teorijai. Joje nėra jokių gairių, leidžiančių apibrėžti, kaip tikra demokratinė visuomenė turėtų būti organizuojama. Jeigu *demos* yra aktyvus politikos dalyvis tik tada, kai neturi nieko, ar jis nediskvalifikuotų savęs iš politinio gyvenimo vos įgavęs tikrų privilegijų, dėl kurių ir kovoja. Jei politikos koncepcija priklauso nuo marginalaus *demos* vaidmens, tai kaip įmanoma išsivaizduoti pozityvų šių grupių vaidmenį stabilioje demokratinėje visuomenėje?

6. Palyginimai ir apibendrinimai

A. Badiou ir J. Rancière'o teorijos turi daug bendrų bruožų. Pirmiausia, valdumo koncepciją galima susieti su A. Badiou situacijos tvarkos koncepcija. Situacijos tvarka (J. Rancière'o valdymas) bando užkirsti kelią įvykiui ir neigia jo galimybę. Taip pat tiek A. Badiou, tiek J. Rancière'as mano, kad politinis veiksmas įmanomas tik kai asmuo ar asmenų grupės tiki įvykiu, kartu jį sukuria ir pavadina. Tik tada, kai yra kuriamas šis subjektyvumas, yra kuriama ir politika. Jie abu sutinka, kad politika yra lingvistinė radikali lygybės išraiška, o egalitarizmo deklaracija pati savaime yra politikos apraška. Galiausiai, jie abu sutinka, kad politika atskleidžia anksčiau buvusius nematomus situacijos ypatumus ir tik individų veiksmai legitimuoja bei sukuria įvykį.

A. Badiou, pasitelkdamas tikėjimo įvykiu, kuris išlieka jau pasibaigęs, koncepciją, išsprendžia pagrindinę J. Rancière'o problemą – kaip veikti pasibaigus pačiai revoliucinei situacijai. Iš kitos pusės, A. Badiou netu-

ri jokios prieš įvykį vykstančios aplinkybių genezės koncepcijos, o J. Rancière'as šią problemą sprendžia pasitelkdamas nesutarimo koncepciją, kuri sąlygoja pertrūkį ir leidžia atsirasti tikrajai politikai. Abiejose teorijose tikroji politika neįmanoma be žmogiškojo subjekto – be politinio aktyvizmo nėra jokių politinio įvykių. J. Rancière'o teorijoje *arkhe* logikos⁷ pertrūkis generuoja politinį subjektyvumą ir tikrąją politiką. Abiem autoriams žmonės tampa subjektais tada, kai sukyta ir veikia, tikėdami naujai kuriamomis taisyklėmis ir aplinkybėmis (revoliucine logika).

A. Badiou universalistinė, į įvykį ir subjekto intervenciją orientuota politinė teorija yra radikali alternatyva daugeliui šiuolaikinių, ypač postmodernių, politikos teorijų. Ji neigia jų deklaruojamą metanaratyvų pabaigą, reliatyvizmą ir marginalų politinio aktyvizmo vaidmenį. A. Badiou politinės teorijos pagrindas yra radikalus ir pažangus pokytis, kuris yra pateikiamas kaip alternatyva parlamentinės demokratijos kuriamoms pasirinkimo ir pokyčio iliuzijoms. A. Badiou siūlo tokią politikos rekonceptualizaciją, kurioje svarbiausią subjekto vaidmenį atliktų marginalios grupės, neturinčios savo vietos ideologinėje situacijos struktūroje. A. Badiou politika ja tampa tik tada, kai ji yra egalitarinė ir emancipacinė bei įgauna staiga pertrūkio esamoje *status quo* situacijoje formą. Nuolatinė „lėta“ ideologinė kova arba neesminės materialinės pergalės nelaikomos

politiniais veiksmais. Toks požiūris, kai pagrindinis dėmesys kreipiamas į revoliucinį veiksma, yra pozityvi, optimistinė ir provokuojanti alternatyva tiek liberalioms, tiek revizionistinėms kairiosios politinės teorijos tendencijoms. Kartu yra ignoruojamas visas kasdienių politinių problemų ciklas, apimantis tokius klausimus kaip kapitalizmo ir liberalios demokratijos santykis, politinių partijų ir tarpvalstybinių darinių, kaip antai ES, įtaka. Toks holistinio požiūrio trūkumas gali apsiriboti paprasčiausiu tikėjimu ar norėjimu, o ne realiais veiksmais.

Fundamentali A. Badiou politinės teorijos problema yra orientacija į radikalius materialaus pasaulio pokyčius, taip pat esminę priklausomybę nuo savo pačios ontologijos esencializmo. Pavyzdžiui, subjekto vaidmuo politinio įvykių atžvilgiu yra paradoksaliai pasyvus tol, kol neįvyksta pats įvykis. Jam įvykus, subjekto vaidmuo tampa lemiamas. Taip pat neiškus santykis tarp įvykių, vykstančių skirtingose srityse. Ar yra koks nors santykis tarp politinės ir meninės revoliucijos? Nors A. Badiou lieka ištikimas marksistiniams emancipacijos ir egalitarizmo idealams, atmesdamas bet kokią aplinkybėmis (kad ir ne deterministinėmis) grįstą pačių pokyčių pagrindimą, subjektui nesuteikia jokių veikimo gairių. Jo požiūriu, tikroji politika nėra susijusi su nuolatinėmis galios kovomis. Ji atsiranda staiga. Ir taip pat staiga, reakcingų jėgų veikiamą, gali ir išnykti. Įvykis ne tik

⁷ *Arkhe* (senovės graikų kalboje reiškia „pradėti, būti kilusiam iš“) logika reiškia tam tikrą veikimo dispoziciją, kuri yra įgyvendinama tam tikrai veikiamųjų dispozicijai. Ši logika kuria prielaidą, kad determinuotas tam tikrų grupių pranašumas yra iškeliamas prieš lygiavertiškai determinuotą žemesnę kitų grupių padėtį. Politinis subjektas, kad atsirastų, turi šią logiką sulaužyti.

atsiranda iš niekur (kalbant apie materialias sąlygas), bet ir būtinai yra emancipacinis ir egalitarinis. Tokia politikos samprata visiškai atmeta bet kokių lokalių politinių bendrovių veiklą, išskyrus grynai negatyvią dominuojančios politinės sistemos kritiką. Taigi, bet kokia veikla, kuri yra ne radikaliam revoliucinė, praranda prasmę.

J. Rancière'o radikali ir emancipacinė politinė teorija, pabrėžianti dalyvavimo svarbą, yra iššūkis vyraujančioms liberalizmo ar liberalios demokratijos koncepcijoms. J. Rancière'o teorinės sistemos pagrindas yra marginalus žmogus ar žmonių grupės, taip pat jo, kaip politinio subjekto, legitimumas. Vadinas, kritikuojama politikos profesionalizacija ir elitizmas, vedantis prie politinio lauko depolitizavimo, pasitelkiant išimtinai technokratinį valdymą. J. Rancière'o teorija yra naudinga atskleidžiant, kaip marginalioms grupėms užkertamas kelias į savirealizaciją, pasitelkiant praktikas ir struktūras to, ką J. Rancière'as vadina valdumu. Skirtingai nuo demokratijos koncepcijos liberalioje teorijoje, J. Rancière'ui demokratija yra tiek aktyvi, tiek paremta aktyvizmu. Marginalios grupės čia aktyviai konfrontuoja su politiniu elitu ne tam, kad būtų pasiektas naujas konsensusas, bet priešingai, kad būtų legimituota kitokia politikos vizija, kurioje neparlamentinės praktikos vaidina svarbiausią vaidmenį. J. Rancière'o politinė teorija bent jau netiesiogiai skatina polemiką ir tyrimus įvairių socialinių mokslų (politologijos, sociologijos, ekonomikos), kurie esamą politinę tvarką priima kaip konstantą, todėl kiekviena gauta išvada tik įtvirtina šios tvarkos legimitumą.

J. Rancière'o teorija susiduria su daugeliu problemų. Pirmiausia, jis nepasiūlo jokios ilgalaikės radikalos ir egalitarinės politikos vizijos. Jo marginalų sukilimas neturi jokio empiriškai apibrėžto veikėjo, kuris, pasiekęs savo tikslą – būti legitimiu politiniu subjektu, – automatiškai nesunaikintų savęs, tapdamas dominuojančios politinės sistemos dalimi. Jo politikos apibrėžimas yra toks siauras, kad, pasibaigus momentiniam maištui, iš karto prarandama ir politinė dimensija. Tas pats tinka ir demokratijos koncepcijai, kuri yra tikrosios politikos idealizuota siekiamybė. J. Rancière'o politinėje teorijoje pabrėžiama estetikos ir kalbos svarba politinius pokyčius identifikuoja ne su materialinių kondicijų pakitimais, o su tam tikrais ideologiniais pokyčiais, kurie, pasibaigus aktyviai maišto fazei, neišvengiamai grįžta prie materialinio (marksistinėmis terminais – bazės) *status quo*, pakeičiama tik buvusi marginalių ir nemarginalių grupių konfigūracija. Jo teorija yra išimties arba nestabilumo teorija, nepateikianti jokių visuo- menės politinio tvarumo vizijų.

Tiek A. Badiou, tiek J. Rancière'o politinių teorijų tikslas yra padėti suprasti mus supantį pasaulį ir atskleisti politinių pokyčių potencialą. Nepaisant visų trūkumų, kairiajai politinei teorijai jos atveria naujas galimybes svarstant reikšmingų socialinių politinių transformacijų įmanomumą. A. Badiou teorija savo retrospektyviai ir fundamentaliai išsiskiriančia tikro įvykio apibrėžtimi šiek tiek riboja jo koncepcijų pritaikymo lauką, tačiau revoliucinių subjektų, tikinčių įvykiu ir atliekančių politines intervencijas, galima

atrasti ne tik didžiųjų politinių kataklizmų laikotarpiu. Pats A. Badiou siūlo pasitelkti jo teoriją nagrinėjant Arabų pavasario įvykius (Badiou 2013), todėl galima daryti prielaidą, kad bent iš dalies tokia į subjekta, o ne į jį formuojančias ekonomines ir politines aplinkybes orientuota interpretacija leidžia paaiškinti ir netoli Lietuvos, posovietinėje erdvėje, vykstančias spalvotąsias revoliucijas. J. Rancière'o teorija, savo ruožtu, gali padėti atskleisti naują požiūrį į šiuolaikinius politinius judėjimus⁸, kurie dėl savo marginalaus statuso visuomenėje dažnai net nėra traktuojami kaip politiniai, tašką. Akcentuojant marginalų kovą dėl jų retorikos

legitimacijos, galima nagrinėti tiek valstybinio ar medijų elito pastangas šį marginalų keliamą „triukšmą“ ignoruoti ir slopinti, tiek pačių judėjimų transformacijas, jeigu jų retorika yra pagaliau pripažįstama.

Lietuvos partinėje politikoje, kaip ir visoje Europoje, vyksta politinių ideologijų niveliacija (Jokubaitis 2016). Šios dvi teorijos galėtų padėti politinį lauką tyrinėjantiems mokslininkams neapsiriboti partinės ideologijos trūkumo konstatavimu ir įvairių nepartinių grupių ir iniciatyvų, kylančių Lietuvoje, priskyrimu populizmui, o konceptualizuoti jas kaip platesnį visą Europą apimančią politinio subjekto apibrėžties pokytį.

LITERATŪRA

Aristotelis. 2009. *Politika*. Vilnius: Margi raštai.

Badiou, Alain. 1990. „L'Entretien de Bruxelles“, *Les Temps Modernes* 526: 1–26.

Badiou, Alain. 2003. *Infinite Thought: Truth and the Return to Philosophy*. New York: Continuum.

Badiou, Alain. 2005. *Metapolitics*. London: Verso.

Badiou, Alain. 2005b. *Being and Event*. New York: Continuum.

Badiou, Alain. 2005c. *Handbook of Inaesthetics*. Stanford: Stanford University Press.

Badiou, Alain. 2008. *Conditions*. New York: Continuum.

Badiou, Alain. 2009. *Theory of the Subject*. New York: Continuum.

Badiou, Alain. 2009b. *Of an Obscure Disaster: On the End of State-Truth*. Zagreb: Arzin.

Badiou, Alain. 2010. *The Communist Hypothesis*. London: Verso.

Badiou, Alain. 2012 *The Rebirth of History. Times of Riots and Uprisings*. London: Verso

Badiou, Alain. 2011. *Polemics*. London: Verso.
Bosteels, Bruno. 2011. *Badiou and Politics*. London: Duke University Press.

Hallward, Peter. 2003. *Badiou: A Subject to Truth*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Hewlett, Nick. 2007. *Badiou, Balibar, Rancière: Rethinking Emancipation*. New York: Continuum.

Marksas, Karlas ir Engelsas, Fridrichas. 1949. *Rinktiniai raštai, t. I*. Vilnius: Valst. polit. ir moksl. lit. l-kla.

May, Todd. 2010. *Contemporary Political Movements and the Thought of Jacques Rancière: Equality in Action*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Panagia, Davide and Rancière, Jacques. 2000. „Dissenting Words: A Conversation with Jacques Rancière“, *Diacritics* 30 (2): 113–126.

⁸ Tokių pritaikymo pavyzdžių galima atrasti Toddo May knygoje (2010).

Rancière, Jacques. 1999. *Disagreement: Politics And Philosophy*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Rancière, Jacques. 2001. „Ten Theses on Politics“, *Theory & Event* 5 (3).

Rancière, Jacques. 2004. „Introducing disagreement“, *Angelaki: Journal of the Theoretical Humanities* 9 (3): 3–9.

Rancière, Jacques. 2006. *Hatred of Democracy*. London: Verso.

Elektroniniai šaltiniai (žiūrėti 2016 m. rugsėjo–spalio mėnesiais)

Badiou, Alain. 2013. *Alain Badiou on the Arab Spring*. Pasiukiama internete: <http://www.versobooks.com/blogs/1471-alain-badiou-on-the-arab-spring>

Jokubaitis, Alvydas. 2016. *Susiduriame su pavojumi, kad Lietuva gali išnykti kaip politinis subjektas*. Interviu. Pasiukiama internete: <http://www.tspmi.vu.lt/tinklarastis/2016/03/ajokubaitis-susiduriame-su-pavojumi-kad-lietuva-gali-isnykti-kaip-politinis-subjektas/>

Pavilionis, Žygyntas. 2013. *Šventojo sosto ir Lietuvos Europos metapolitika*. Disertacija. Pasiukiama internete: <http://zygispavilionis.lt/wp/wp-content/uploads/2013/01/DS.005.0.01.pdf>

Valantiejus, Vaidotas. 2014. *Postkomunizmas kaip politiškumo forma*. Disertacija. Pasiukiama internete: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02-2014-D_20140722_081344-53618/DS.005.0.01.ETD

Žižek, Slavoj (n. d.). Pasiukiama internete: <https://www.versobooks.com/books/1560-hatred-of-democracy>

Žukauskaitė, Audronė. 2012. *Politinis įvykis kaip nereprezentuojama meno dimensija*. Religija ir kultūra, 11. Pasiukiama internete: <http://www.zurnalai.vu.lt/files/journals/127/articles/839/public/16-29.pdf>

www.15min.lt. 2010. *Prie Kedžių namų – ne tik „gynėjai“, bet ir kriminalinio pasaulio atstovai*. Pasiukiama internete: <http://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/prie-kedziu-namu-netik-gynejai-bet-ir-kriminalinio-pasaulio-atstovai-56-102747>

ABSTRACT

POLITICAL CHANGE IN THE THEORIES OF ALAIN BADIOU AND JACQUES RANCIÈRE

This article discusses the conceptualizations of political transformation, proposed in the political theories of Alain Badiou and Jacques Rancière. These authors criticize the disappearance of ideological differences in modern liberal democratic states. As their subject, they choose the marginal parts of society, which can make a rupture in an existing status quo by acting collectively and rebelliously. Both authors propose theories of praxis, in which thoughts have an influence on the material world and, on the opposite, the material world having influence on theory. This article examines the transformational logic of these political concepts and tries to reveal their main limitations.

Sociologijos katedra
Filosofijos fakultetas
Vilniaus universitetas
Universiteto g. 9/1; LT-01513 Vilnius
El. paštas: karolis.jonutis@fsf.stud.vu.lt